

Thorvald Staunings tale ved 19-året for genforeningen

Taler

Thorvald Stauning
Statsminister

Dato

15. juni 1939

Sted

Ukendt

Der er altsaa nu forløbet 19 Aar siden Genforeningen med den sønderjyske Befolkning. Efter 56 Aars Udlændighed, efter 56 Aar, hvori dansk Sprog var forbudt, 56 Aar, hvori tysk Herredømme udøvedes over en dansk Befolkning, vendte denne tilbage til sit Moderland – ikke efter sejrrig Magtanvendelse imellem tysk og dansk, men efter en Afstemning, hvor tre Fjerdedele af de stemmende stemte sig tilbage – hjem til Danmark.

Iblandt mange uhyggelige Oplevelser, som vi har haft i de sidste 25 Aar, er dette en Oplevelse, som bragte Glæde i Tusinder af Hjem. Det er muligt, at der ogsaa var Sorg i nogle Hjem. Det tyske Mindretal, der maatte blive Nord for den nye Grænse, glædede sig vel ikke, saaledes som Flertallet gjorde, men dette mindretals Kaar blev ikke ringere end et andet Mindretals Kaar. Syd for den nye Grænse blev nemlig ogsaa efterladt et mindretal, et dansk Mindretal, og i disse Hjem var der alvorlig Sorg over Afgørelsens Udfald.

Den danske Nation svigtede imidlertid ikke de Menneskelighedens Grundsætninger, der er trængt ind i den danske Nation. Vi er en demokratisk, en frisindet Nation, selv om Nationen er sammensat af forskellige politiske Retninger. Fælles for næsten alle er Frisind og Demokrati, og Frisind er øvet overfor det tyske Mindretal, der valgte at forblive som Borgere i Danmark.

Vi anerkender, at hver Nation skal have ret til at bevare sit Sprog og sin Kultur. Vi er imod enhver Undertrykkelse paa Kulturlivets Omraade, det kan ikke tænkes, at det danske Folk vilde tillade saadan Undertrykkelse, og vi venter naturligvis til Gengæld samme Tolerance overfor Danske i Udlandet og overfor vor Nation som Helhed.

Den danske Nation har Aartusinder bag sig, og det danske Folk har vist Evne til

at styre sine egne Sager. Vi vil bevare vor Frihed og Selvstændighed, men vi vil ogsaa leve i Fred med Naboer saavel som med fjernere liggende Nationer. Den danske Nation har overvundet tidligere Tiders Herskesyge, og nu er Freden et af Maalene for det danske Folk – Fred og Samvirken, alle Kræfters Udnyttelse i Verdenssamfundets Tjeneste.

Om der end kan være forskellige politiske Opfattelser inden for Nationen, saa er der dog næppe stor Uenighed om det, der bør være Formen for det danske Statssamfund. For 90 Aar siden forlod vi Enevælde og indrettede os under en fri Fortatning, hvor Selvstyre og Demokrati er Grundvolden. Det danske Folk vil ikke miste sin Medbestemmelsesret i de fælles Anliggender, og om vi end har vore Bryderier, saa er der dog megen Lykkefølelse i dette Land.

Under Folkestyret har Folket udviklet sig i Kultur og Samfølelse, og Folkets Kærlighed til vort Land er stærkere i Dag end i de Tider, hvor Enevælde og Godsejervælde holdt visse Dele af Folket nede.

Ideen i Demokratiet er, at Menneskene, som er født til Samliv, indenfor Nationen skal udvikles til fordrageligt Samarbejde. Der skal være Aandsfrihed i Samfundet, Medbestemmelsesret for alle, og Samfundets Medlemmer skal selv deltage i Udvælgelsen af dem, der skal forvalte det Fælles Samfunds Anliggender. Naar Folket saaledes i Frihed har Indflydelse paa Forvaltning og Lovgivning, har man Haab om at opnaa et lykkeligt Samliv – forudsat at samfundets Medlemmer anerkender, at Lovlighed og Orden skal være Grundlag for Menneskenes Samliv og for deres fælles Virken.

Det er i et saadant Samfund, vi lever, og det er i dette Samfund, vi for 19 Aar siden fik indlemmet den sønderjyske Befolkning, hvis Genforeningsdag vi fejrer.

Det hele er ikke Idyl, vi har forskellige Opfattelser indenfor Samfundet, og vi har ogsaa oplevet Forsøg paa at fremkalde Uro og Opløsning.

Der findes Personer, som virker for fremmede Opfattelsers Indtrængen. Det russiske Kommunistparti har sine Repræsentanter i Landet, og man maa forundres over, at det System kan vinde Tilhængere her. Det bygger paa Diktatur, og det bæres oppe af Voldshandlinger, af Usikkerhed og Frygt. Det er Anarkiet i let moderniseret Form, det er hverken Republik eller Folkestyre.

Det danske folk har indordnet sig under en demokratisk Statsform, der udelukker Voldshandlinger og Overgreb. Her er en ordnet [uafhængig] Retspleje, her er adgang til personlig Frihed, til kult[urel] Udvikling og til Udøvelse af Indflydelse paa Landets Forhold. Og her er intet ønske om Anarki og Lovløshed i Folkets store Masser. Man undres over den Letsindighed, hvormed Smaakredse lader sig bruge, imod Landets og Folkets Interesser, til Fremme af fremmede Systemer, der repræsenterer en Fortid, som den danske Nation har haft og har fjernet sig fra. Man undres over den LigeGYldighed, hvormed nogle Tusinde unge Mennesker lader sig lede ind paa Veje, hvor Haab on Frihed og Medbestemmelsesret ikke eksisterer.

Her er ikke Plads for russisk Diktatur og heller ikke for andre Former.

Vi overlader enhver Nation at indrette sig efter Ønske, og vi skal ikke blande os deri, men vi har Ret til at frabede os enhver udenlandsk Bevægelses Propaganda paa dansk Grund. Vi har vor Kultur, aandelig og politisk, og for Bevarelse deraf burde den danske Nation staa samlet uden Hensyn til økonomiske og politiske Skillelinier. Der kan være stor Forskel paa danske politiske Retninger, men naar de blot er danske, saa har de dog et Fællespræg, der adskiller dem fra Retninger, der bærer andet Nationalitetsmærke. Lad det danske Mærke fremdeles være det afgørende, thi ogsaa den internationale Forbindelse kan kun bygges paa de frie, selvstændige Nationer, der ogsaa giver Muligheden for Samvirken om internationale Opgaver.

Der findes vel Klasser i enhver Befolkning, hvis økonomiske Interesser frister dem til at modvirke den demokratiske Udvikling. Skatter og anden samfundsmæssig Udvikling synes at gaa imod deres øjeblikkelige Interesser. De sociale Udgifter er tyngende, og Kravene fra Underklassen synes faretruende, men Sandheden er dog, at saadan Udvikling bedst sikrer de Samfundslag, der først føler sig fristede til Modstand.

Det er imidlertid uholdbart at søge bort fra Folkestyret, thi dermed forlader de ogsaa den Orden, Sundhed og Hæderlighed, som trods alt, hvad der kan siges, hører til Demokratiet. Alle har Interesse i den rolige, maadeholdne Udvikling, og ordnede Forhold er den sikreste Grobund for alle Befolkningsdeles Interesser. Naturligvis var det muligt ved Vold at tiltvinge sig fordele for snart den ene og snart den anden Kreds, men der er næppe mange, der tror, at det vilde være holdbart, og dette System trives da heller ikke godt noget Sted.

Det er ud fra de her i store Træk optrukne Linier, at det danske Folk ved dets lovlige Styre har ordnet den Genforening, hvis Aarsdag vi fejrer.

Vi har anerkendt Trosfrihed og Religionsfrihed, vi giver enhver Ret til at have den politiske Mening, der passer ham, og vi har tilladt det tyske Mindretal i Sønderjylland at bevare den Kultur og det Sprog, som dette Mindretal føler sig knyttet til. Da dansk Befolkning i 1864 blev indlemmet i Tyskland, blev dansk Sprog forbudt, ja selv de danske Farver var ulovlige. Der blev ikke oprettet danske Skoler og ikke ansat danske Præster, men Danskheden levede trods Undertrykkelsen i en stor del af Befolkningen, og denne Danskhed fik sin Ret i 1920.

Vi handlede ikke som de tyske Magthavere efter 1864. Vi gav den Frihed, som savnedes i 56 Aar, Friheden til at pleje tysk, nationalt Liv indenfor Danmarks Grænse. Tysk Sprog lever ved Siden af det danske. Tyske Skoler opretholdes af den danske Stat. Tyske Præster virker i Kirkerne for den danske Stats Regning, og der er overhovedet fuld Frihed til at pleje tysk Aandsliv indenfor dansk Omraade. Saaledes stemmer det med dansk Frisind, med dansk Aand og Tankegang, og det kræver derfor ikke Taknemmelighed – men Gengæld øvet overfor dansk Mindretal i Sydslesvig er næppe noget urimeligt Krav.

Da Verdenskrigen sluttede med det tyske Riges Nederlag, var der Folk, som talte om Revanche. Nu var Tiden inde til Sønderlemmelse af Tyskland, og der var som bekendt betydende, danske Kredse, som savnede den nøgterne Dømmekraft. Der var Folk, hvis Krav om Afstaaelse gik meget vidt, og der var ogsaa afgørende Kredse udenfor Danmark, som var rede til at imødekomme vidtgaaende Krav og Ønsker.

Med de Erfaringer, som vi alle har i Dag, maa det vel være klart for enhver, at vi just vilde have faaet de Ulykker, som blev forudset, og aldeles ikke den Lykke og Glæde, som andre formodentlig ventede, hvis Begærligheden havde faaet Lov at raade.

Nationens Flertal holdt paa den nationale Linie. Hvor Sprog, Nationalfølelse og Samhørighed trak Grænsen, der skulde Grænsen være, og saaledes blev det. Om denne Holdning er blevet tilstrækkeligt paaskønnet, kan man maaske tvistes om, men i vor egen Bevidsthed lever Følelsen af retsindet Handlemaade i en alvorlig

Stund, og denne Følelse er slet ikke nogen ringe Værdi.

Da saa Genforeningen fandt Sted, og den nye Grænse blev draget efter de fastlagte Regler og den stedfundne Afstemning, saa handlede vi, som jeg har skildret det, overfor det tyske Mindretal, og derfor kan Nationen føle sig i Besiddelse af ren Samvittighed i den Sag.

Men trods alt er vi ikke blevet fri for Klager og Besværinger, ligesom vi ogsaa har faaet at føle, hvilken Byrde en saadan Omflytning kan lægge paa et lille Land. Vi bør ikke beklage os derover, men vi skal heller ikke uden Indsigelse lade demagogiske Propagandister fortælle Verden, at Danmark har handlet ilde overfor det genvundne Land.

Det Sønderjylland, der førtes til Danmark, havde igennem 56 Aar opnaaet en nøje Forbindelse med det tyske Rige, og særlig havde den naturligvis sat sit Præg paa Landsdelens Erhvervsforhold og økonomiske Vilkaar. En fra dansk Landbrug stærkt afvigende Produktionsform var udviklet, saaledes som det tyske Marked krævede det, men dette var ikke til at opretholde, naar Landsdelen skulle producere sammen med det øvrige Danmark til Forsyning af Internationale Markeders Behov. Der maatte ske en Omlægning fra Kvægproduktion til den intensive og blandede Driftsform, der er nødvendig for dansk Landbrug[s] Afsætning, og det forvoldte naturligvis baade Besvær for Personerne og Ændring i de økonomiske Betingelser for Landbrugserhvervet. Og naar hertil føjes de store Tab, der fulgte af Tysklands Sammenbrud og af den meningsløse Spekulations-Omsætning, der fulgte i Krigens Kølvan, saa er det saare forklarligt, at der opstod Uro og Misfornøjelse, selv om dens Adresse blev angivet forkert.

Dette er imidlertid ikke noget enestaaende for den danske Grænsebefolkning. Saaledes har det artet sig mange Steder, endda langt værre end det blev i det dansk-tyske Grænseland. Der var fra alle Sider Enighed om at vise Velvilje overfor den sønderjyske Befolkning og om, at Støtte maatte ydes i rimeligt Jordkøb, Udstykning og Anlæg af Veje paa de udstykkede Arealer.

Ved Loven om Driftslaaneforeninger har sønderjyske Landmænd faaet anselige Midler til Raadighed, som har paaført Staten ganske betydelige Tab.

Til Finansiering af Akkordordninger stilledes store Midler til Raadighed under

den kendte Krisetilstand, jeg tror over 3 Mill. Kr. eller en Trediedel af det Beløb, der anvendtes i hele Landet.

Igennem de sidste 5-6 Aar er der praktiseret en særlig sønderjysk Gældssaneringslov, som har bragt Tusinder af Bedrifter paa ret Køl og baandlagt mange Millioner. Loven er forlænget i sidste ordinære Rigsdagssamling, og den har endog fremkaldt varme Taksigelser fra Organisationer i Landsdelen.

Til disse enkelte Træk kunde føjes mange Enkeltheder, som viser, at vort lille Land har anstrengt sig bravt for at mildne den krigshærgede Landsdels Overgang til det danske Samfund. Der udbetaltes, som vi ved, meget store beløb for Overtagelse af Banegaarde, Administrationsbygninger, Domænegaaarde o.s.v. Staten stillede desuden straks 12 Mill. Kr. til Raadighed til Vejnettets Udbedring, og senere har Landsdelen Part i de Midler, der indgaar i Vejfonden, og af Hensyn til Arbejdsløsheden er der ogsaa stillet ekstraordinære Bevillinger til Raadighed. Om kort tid paabegyndes Arbejdet til 10-12 Mill. Kr. paa Anlæg af en Dæmning fra fastlandet til Rømø, hvorved der skaffes Beskæftigelse og Mulighed for Landvinding.

Naar vi saa til alle de ekstraordinære Hjelpeforanstaltninger føjer de almindelige kulturelle, humane og sociale Institutioners Opretholdelse og Udbygning, Skoler – baade danske og tyske –, Kirke, social Forsorg o.s.v., saa faar vi Vidnesbyrdet om, at meget var fornødent paa Grund af Landsdelens særlige historiske forhold. – Jeg nævner eksempelvis Overtagelse af Krigsinvalidernes Forsørgelse, der vel i de nu forløbne Aar har kostet den danske Stat omkring 60 Mill. Kroner.

Men hvad der saaledes er udrettet, er gjort med Glæde, og saaledes maa det være i en demokratisk Nation, hvis Grundsætninger maa være Humanitet og Retfærdighed.

Vi ser med Tilfredshed tilbage til den Tid, da Genforeningen planlagdes, saaledes som jeg har omtalt det, og til den Frigørelse, det var for Befolkningen, som igennem 56 Aar havde bevaret Troen paa den store Begivenhed og Kærlighed til dansk Sprog og dansk Kultur.

Vi fik et Landomraade og en Befolkning med historiske Minder tilbage til vort

Samfund – og dermed fik Danmark Del i Minderne om de tunge Aar og Del i Erindringen om den Prøvelse, det var, da dansk Ungdom maatte gøre Krigen med under de tyske Faner.

Vi har ærligt bestræbt os for at vise human og retfærdigt Sindelag overfor den tyske Befolkningsdel, der blev overladt til dansk Varetægt, og vi ønsker, at der maa kunne udvikle sig et smukt Forhold mellem de to Befolkningsdele, der skal leve sammen. Dertil vil bidrage et fredeligt Naboforhold mellem de to Nationer med den fælles Grænse. Vi har oplevet voldsomme Brydninger og har set nye Systemer opstaa, men det er ikke vor Sag at dømme om andre Nationers indre Forhold. Det er vor Pligt at forholde os upartiske og neutrale overfor andre og dermed ogsaa vor Ret at opretholde vort Statssamfund i de Former, som passer for det danske Folk.

Paa denne Mindedag giver vi Udtryk for Glæden over det, der skete for 19 Aar siden, og haaber, det maa være til Lykke for dem, der holdt ud, til de igen kom hjem.

Leve det frie, selvstændige Danmark!

Kilde

Rigsarkivet: Statsministeriet Thorvald Stauning, Embedsarkiv. 1929-1942 (0001+M01). Taler, artikler med videre.

Kildetype

Maskinskrevet manuskript

Tags

Mindetale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/thorvald-staunings-tale-ved-19-aret-for-genforeningen>